

“Yaklaşık hafifçe değmek, temas etmek, el ile değmek; ellelemek, el sürmek, el sürüp karıştırmak; içine işleyip duygulandırmak veya üzme, tesir etmek; olumsuz yolda tesir etmek” (Ayverdi, 2011: 748) gibi tanımların ötesinde dokunsallık, özdür, esastır, ilkseldir ve duyular için olmazsa olmazdır, ama her şeyden önce bir görme biçimidir. Tersi durum da söz konusudur elbet; görsellik de bir dokunma biçimidir çünkü. İşitsellik de, tatma da, koklama da bu mübadele ve bağlaşımdan ari değildir. Her bir dokunma olgusu, zımnen dokunsallık olgusunu içerdiğinden, dokunsallığı daha çok dokunma üzerinden okumaya çalışmak yeğ görünmektedir. Dokunmanın çatısı altında dokunuş ile temas ikiliği kurmaksa dokunmanın açılımı için kaçınılmazdır.

Dokunsallığın çevreleyici ve tümükapsayıcı bir işlev taşıdığını göz ardı etmeden, önce çatı terim olarak ‘dokunma’ya bakalım, ardından onu kuran iki düzleme, yani ‘dokunuş’ ile ‘temas’ ikiliğine seyredelim. Bunu yapmakla öncelikle dokunmanın kavram alanına nüfuz edebileceğimizi öngörüyor, oradan dijital dokunuşun da içinde yer alacağı dokunsal iletişim olgularına sıçrayabiliriz

1.1. Dokunma

Dokunma, temel olduğuna göre dokunsallık kavram alanının da doğrudan odağında, doğrudan belirleyicisi niteliğindedir. Dokunsallık, tercih ve kesitleme gerektiren bir dokunsal alanı içkin, tercih ve kesitleme alanı gerektiren bir dokunma alanını hazırlayıcı ve tanımlayıcıdır. Bu durumda dokunma, sadece dokunsallığın bir kesitini işgal edebilen dokunsal bir olgudan ibaret olur. Fiziksel ya da tinsel olsun dokunma dokunduğu dokunsal kesite deneyimlenebilirlik katar, bilinebilirlik ekler, seçilebilirlik eklemeler. Çünkü dokunma edimi dokunsallık alanından bir tercihi, dışlaştırır; bilinçli olarak kesitlenerek alınmış dokunsal bir birimi ifade eder.

Dokunmanın ilksel ve ayrıcalıklı oluşu, onun fiziksel olarak görme ve işitmeden bağımsız olarak gerçekleşebilme becerisinde saklıdır¹. Görsel bir dokunma görme olmadan vuku bulmaz. Burada görme ve dokunma birlikteliği görmenin gerçekleşmesini mümkün kılar. Dokunma görsel dokunmayı gerçekleştirir, deyim yerindeyse görmeyi gerçekleştirir. Dokunma olmadan görme gerçekleşmez. Tersi mümkün değildir, görme dokunmak zorundadır ve görüş nesnesine dokunur, halbuki görme olmadan da dokunma gerçekleşir; fiziksel görme edimi olmadan da olur. Dokunma sonucu olan görüntü dokunma kaynaklı görme ediminin psikik kayıdır yalnızca. Dokunma deneyimi hem bedensel hem zihinsel görme kayıdır. Dokunma görmesiz görmedir, ten ile görme, tensel görmedir. Sinema perdesinden gözlerimize dokunan çiçekçi kız, bir sokak

---

1 Diğer duyular ve dokunma bağlantısının özellikle iletişim cephesinden bakıldığında literatürde nasıl yer aldığına burada değinmek istiyoruz. McLuhan, dokunmanın ayrı bir duyu olmasından çok duyuların etkileşimi olduğunu öne sürer. Görme duyusuna ayrı ve soyut bir yoğunluk verildikçe dokunmanın öneminin azalmasının nedenini ise bununla bağlantılandırır (McLuhan, 2001: 95). Ayrıca McLuhan, dokunsallık ile elyazması kültür dönemi arasında bağlantı kurar, işitsel-dokunsal olarak nitelendirdiği bu dönemi şöyle açıklar: “On altıncı yüzyıl açısından, sayı ve görsellik ya da dokunsallık ve retinal deneyim, birbirinden bütünüyle ayrıldı ve her biri sanat ve bilimin birbirine rakip imparatorluklarını kurmak üzere kendi yollarına gitti. Grek dünyasında onca çarpıcı bir şekilde başlatılan bu ayrılık, Gutenberg havalanışına değin, görsel bir yürürlükten kalkma evresine girdi. Elyazması kültürü yüzyılları boyunca, görsel olanın, işitsellik imparatorluğunu önemli ölçüde daraltmakla birlikte, dokunsallıktan bütünüyle kopmadığı ortaya çıkacaktı” (McLuhan, 2001: 117). McLuhan’ın elyazması kültürü ile dikkat çekmeye çalıştığı duyular arasında orantılı bir dağılımın olmasıdır. Çünkü McLuhan herhangi bir nedenden dolayı (özellikle teknolojik gelişmelerin) duyular arasındaki uyumu bozabileceğini hatta bozduğunu ifade eder. Diğer yandan Palassamaa, bu çalışmada da ifade edildiği gibi dokunmayı diğer duyuların uzantısı olarak tanımlar, “duyular ten dokusunun özelleşmiş halleridir ve tüm duyular deneyimler birer dokunma kipidir ve böylece dokunsallıkla ilintilidir” (Pallasmaa, 2014: 13). Özellikle görme ve görsellik ile dokunma ve dokunsallığı karşıtlaştıran Palassamaa, gözün uzaklığın ve ayrılığın organı olarak tanımlarken dokunmayı ise yakınlığın, içtenliğin ve sevecenliğin organı olarak tanımlar. Ona göre göz gözetler; denetler ve soruşturur, dokunma ise sokulur ve okşar (Pallasmaa, 2014: 58). İletişim alanındaki tartışmalar dokunma ve dokunsallıktan daha çok görsellik ve işitsellik üzerinden olmaktadır. Ellul da tartışmaya bu açıdan yaklaşmıştır. Ancak çalışmasında dokunmaya referans verdiği noktayı paylaşmak yerinde olacaktır: “İnsani konuşma dilini kesinlikle, belirtmiş bulunduğumuz şu unsurlar karakterize eder: dokunma veya vizüel ile aktarılabilen şeyin sınırlarının aşılması, onun ötesine geçilmesi ve imhası” (Ellul, 2015: 4).

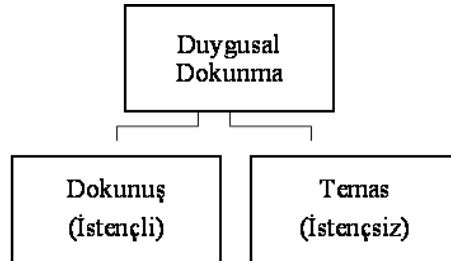
serserisini gözleriyle değil, teninin görmesiyle yani dokunmasıyla tanır². Ayrıca Black filmindeki küçük kız da sadece dokunarak görmeyi, hatta işitmeyi öğrenir³. Dokunsal görme ve dokunsal işitme mümkün iken tersi mümkün görünmemektedir. Dokunma, işitme için de görme için de olmazsa olmazdır.

Anne karnındaki bir bebek ile annenin tanışmaları görme, duyma ya da başka duylardan ziyade dokunma duyusu ile olur. Yine bir bebeğin büyürken önce her şeye dokunması ve ardından ağzına götürdüğü oral dönemi dokunmanın temel duyu olduğunun en belirgin göstergelerinden biridir; önce elleriyle ardından dudakları ve diliyle dokunur. Dokunma tanımdır, bilmektir onun için. Dokunmak varoldur. Dokunulanın imgelemde vücut bulması, dokunulanın var olmasıdır. Var olan şeye dokunulabilir, dokunulan şey de böylelikle var olur. Dokunma varoluş için temel ve yanılmaz tutamaktır, tensel dokunma hiç yanılmazdır. Göz yanılabilir, göz yanılığımıza maruz kalabilir, “görünür olan gözden kaybolabilir” (Robins, 2013: 217), kulak yanlış işitebilir ama dokunma yanılmaz, ten yanlış anlamaz.

1.1.1. Dokunuş ve Temas

Dokunsallık kavramının odak düzeyi olarak değerlendirilebilecek dokunma, dokunsallığın kapsayıcılığında konumlanırken dokunuş ve teması da kapsayıcıdır. Dokunma edimi, dokunuş ile temas edimlerini içlemine alır ve onlara iki düzlemli bir istençlilik (iradilik) olgusu giydirir: istençli (iradi) dokunuş ve istençsiz (iradi olmayan) dokunuş. Her duyu için geçerli olabilecek istençlilik olgusu, dokunmanın dokunuşunu istençli olarak fahmederken dokunulanın dokunuşunu istençsiz olarak vehmedebilir. Dokunma, ister istençli ister istençsiz olsun ya da ister dokunuş ister temas olsun istençsiz muhatapları için mahrem alana yönelik bir girişimden ibarettir. Temas, istençsiz olduğundan dokunulanda rahatsızlık, dokunuş ise makbul ve makul olduğu için hoşnutluk yaratır. İstençli olarak dokunan, dokunulanda aynı iradeyi bulamayabilir. İradi dokunma isteği karşılık bulamazsa bu kez sözel iletişim çabaları devreye girebilir ve dokunamaktan kaynaklanan içgüdüsel ihtiyaç kendini konuşma edimi ile ortaya koyabilir. Ayrıca dokunma fiilini gerçekleştiren kişi için dokunuş olan, dokunulan için bir temas olabilir. Dokunuş istendik ve istençli olarak yapılırken temas istençsiz bir dokunma edimini içerir. İstençli ve istençsiz dokunma ayrımının özneye göre yapıldığı, nesnesine göre başkalaştığı da hatırdan çıkarılmamalıdır.

Şekil 2: Duygusal Dokunma Bileşenleri

Dokunmaya ait olan dokunuş ve temas kavramlarını tanımlamaya onların anlam adacıklarında gezinmeye başlamadan önce temas, dokunuş ve dokunma kavramlarına kısaca değinmekte ve seçtiğimiz bu sözcükleri gündelik dildeki kullanım biçiminden nasıl ayırdığımızı belirtmekte yarar var. Temas, dokunuş, dokunma kimi zaman birbirlerinin yerine kullanılabilen sözcükler olduğunu biliyoruz. Burada anlamsal ayırtılmaları belirleyerek birini diğerinden ayırtmaya çalışalım.

² Şehir Işıkları (City Lights) Charles Chaplin’in hem başrolde hem de yönetmen koltuğunda yer aldığı 1931 yapımı bir filmidir. Şehir Işıkları, kör bir çiçekçi kızı aşık olan ve onu ameliyat ettirebilmek için uğraşan sokak serserisinin hayatını anlatır (Chaplin, 1931).

³ Sanjay Leela Bhansali’nin yönetmenliğini üstlendiği Hindistan yapımı Black filmi, doğuştan kör ve sağır olan Michelle’nin hayatını konu alır. Hırçın bir çocuk olan Michelle, özel eğitmen Debraj Sahai ile tanışmasının ardından hayatında çok şey değişir, dokunarak duymayı ve görmeyi öğrenir (Bhansali, 2004).